

ISPARTA REHBERLİK VE ARAŞTIRMA MERKEZİ

Rehberlik Hizmetleri Bölümü

**ÖZEL GEREKSİNİMLİ BİREYE SAHİP AİLELERİN
YAŞAM DOYUMU ARAŞTIRMASI**

**ISPARTA
2019**

ISPARTA REHBERLİK VE ARAŞTIRMA MERKEZİ

Hazırlayan

Anıl KELEŞ

Rehberlik Hizmetleri Bölüm Başkanı

Veri Toplama-İşleme

Ahmet DİLMAÇÜNAL

Enver GÜLBAHAR

Gökhan AKGÜN

Gürhan DANACI

R. Saim DALBAY

Sultan ŞİMŞEK

Isparta, 2019

İÇİNDEKİLER

Giriş	1
Yöntem	3
Bulgular ve Yorum	4
Sonuç ve Öneriler	11
Kaynaklar	13

ÖZEL GEREKSİNİMLİ BİREYE SAHİP AİLELERİN YAŞAM DOYUMU ARAŞTIRMASI

GİRİŞ

Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'ne göre özel eğitim ihtiyacı olan birey, bireysel ve gelişim özellikleri ile eğitim yeterlilikleri açısından akranlarından anlamlı düzeyde farklılık gösteren bireydir. Bireysel ve gelişim özellikleri ile eğitim yeterlilikleri açısından akranlarından anlamlı düzeyde farklılık gösteren bu bireylerin, eğitim ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamak üzere geliştirilmiş eğitim programları ve özel olarak yetiştirilmiş personel ile uygun ortamlarda sürdürülen eğitim ise özel eğitim hizmetlerini kapsamaktadır (Ö.E.H. Yönetmeliği, 2018). Gösterilen bu anlamlı farklılık normların altında ya da üstünde olabilecek şekilde gerçekleşebilir. Bu nedenle özel gereksinimli bireyin kapsamı; zihinsel yetersizlik durumundan, duygusal ve davranışsal bozukluk yaşayan kişilere; ortopedik yetersizlikten, üstün yetenekli bireylere kadar geniş bir yelpazeye yayılmaktadır. Özel gereksinimli bireyler genellikle şu kategorilerde ele alınabilir (MEB EARGED, 2010);

- ❖ Zihinsel yetersizlik
- ❖ İşitme yetersizliği
- ❖ Görme yetersizliği
- ❖ Ortopedik yetersizlik
- ❖ Dil ve konuşma güçlüğü
- ❖ Özel öğrenme güçlüğü
- ❖ Dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu (DEHB)
- ❖ Yaygın gelişimsel bozukluk (DSM V, Otizm spektrum bozukluğu)
- ❖ Duygusal ve davranışsal bozukluk
- ❖ Özel yetenekli olanlar
- ❖ Süreğen hastalık yaşayanlar

Doğum öncesi, doğum sırası ya da doğum sonrasında oluşan faktörlere bağlı olarak meydana gelen bireysel farklılıklar bütünü, her ailenin ele alışması da farklılık göstermektedir. Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO) uluslararası standart kabul ettiği sınıflandırmada, engellilik üç basamaklı bir süreçtir. Bu süreç hasarın ortaya çıkması (1) ile meydana gelen işlevsel sınırlılık

(2) ve kişinin sosyal daralma yaşamasını (3) kapsar (Tufan, 2002; akt. Demirbilek, 2013). Yaşanan bu sürece karşı ebeveynlerin gösterdikleri bazı tepkileri standartlaştırmak mümkün olabilmektedir. Ailelerin geçirdikleri, travmatik bir deneyim olarak da kabul edilebilecek evreler şu şekilde ifade edilebilir (MEB MEGEP, 2014);

1.Evre/Birincil Tepkiler: Şok, İnkâr, Depresyon(İçe Dönüklük)

2.Evre/İkincil Tepkiler: Suçluluk duyma, karışık duygular, kızgınlık ve utanma

3.Evre/Üçüncül Tepkiler: Uzlaşma, uyum sağlama ya da kabul etme

Yaşanan bu süreci her ebeveynin aynı sıra ya da yoğunlukta deneyimlemeyeceği açıktır. Ancak farklılığın ortaya çıkardığı duygusal kabullenme ve baş etme süreci uzun vadede ailelerin hayata karşı bakış açılarını etkileyebilmektedir. Özellikle özel gereksinimli bireyin ihtiyaçlarını karşılama, doğru iletişim yöntemlerini geliştirme, kendine vakit ayırma, toplumsal bakış açısına uyum sağlama ya da ortaya çıkabilecek maddi sorunların üstesinden gelme noktalarında ailelerin zorlanması beklendik bir durumdur. Yaşanması muhtemel bu durumların ebeveynlerin yaşam doyumları üzerinde kalıcı etkileri olabilmektedir.

Yaşam doyumu kavramı, hayata dair memnuniyeti kapsamaktadır. Bireylerin yaşam doyumu, farklı etmenlere bağlı olarak değişebilir. Günlük hayattan alınan mutluluk, kişisel amaçlara ulaşabilme durumu, yaşama yüklenen anlam ve değer, pozitif bireysel kimlik, fiziksel olarak bireyin kendisini iyi hissetmesi, ekonomik olarak rahatlık, güvende hissetme ve istedik, olumlu sosyal ilişkiler geliştirebilme yaşam doyumu ile ilintili olabilmektedir (Schmitter, 2003; akt. Dağlı ve Baysal, 2016). Bireyin yaşamdan elde ettiği doyumu tüm bu değişkenler özelinde değerlendirdiğimizde, kişilerin özel gereksinimli bireye sahip olma durumuna uyum sağlama, bu bireyle ilgilenme hatta onu hayata hazırlama hususunda zorlanması anlaşılır, kabul edilebilir ve tahmin edilebilir bir süreçtir.

Ortaya çıkan bu süreci yaşama ve bu duruma uyum sağlama noktasında ailelerin hazırlanması, Rehberlik ve Araştırma Merkezi olarak kurumsal bir sorumluluk olarak görülmektedir. Özel gereksinimli bireylerin hayata katılımı, her ferdin değerli olduğu mantığıyla ele alınmalı ve hem bireylere hem de ailelere yönelik gerekli hizmetler sağlanmalıdır. Bu amaçla, kurum olarak özel gereksinimli bireye sahip ailelerin yaşam doyumu araştırmasını yapmak ve sonuçları doğrultusunda bu ailelere destek sunmak önemli görülmektedir.

YÖNTEM

Araştırma Modeli ve Çalışma Grubu

Betimsel tarama yöntemi kullanılan bu araştırmanın çalışma grubunu 2018-2019 Eğitim Öğretim yılında Isparta Rehberlik ve Araştırma Merkezi'ne bireysel başvuru yapan, özel gereksinimli bireye sahip aileler oluşturmaktadır. Çalışma grubunun belirlenmesinde kolay ulaşılabirlik ve ailelerin gönüllülüğü göz önünde bulundurulmuştur. Araştırma grubunu, özel gereksinimli bireye sahip ailelere mensup olan 250 kişi oluşturmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Verilerin toplanmasında Yaşam Doymu Ölçeği ve Isparta RAM Rehberlik Hizmetleri Bölümü tarafından geliştirilen Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Kişisel Bilgi Formu 13 maddeden oluşan, ailelerin özel gereksinimli bireye yönelik yaklaşımı, gereksinim türü ve özellikleri ile özel gereksinimli bireyin sosyal ve ekonomik haklarına yönelik hazırlanmış bir yapıdadır. Yaşam doymu ölçeği ise Yetim (1993) tarafından ülkemize uyarlanmış “kesinlikle katılmıyorum” (1) ile “kesinlikle katılıyorum” (7) arasında değişen, likert tarzında 5 maddeden oluşan kendini değerlendirme ölçeğidir. Yetim (1993) tarafından ölçeğin tek bir faktör altında, geçerli varyansın %38'ini açıkladığını bulunmuştur. Ölçeğin güvenilirliği ise .86 olarak tespit edilmiş olup test-tekrar test güvenilirliği ise .73 olarak tespit edilmiştir.

Verilerin Analizi

Verilerin analizinde SPSS 22.0 paket programı kullanılmış olup, katılımcıların yaşam doymu sonuçları ortalama ve standart sapma değerleri ile ifade edilmiştir. İstatistiksel işlemlerden önce puanların normalliği kontrol edilmiş, normal bir dağılım sergilendiği tespit edildikten sonra parametrik teknikler olan t testi ve Tek Yönlü Varyans Analizi kullanılmıştır. ($p < .05$ anlamlı olarak kabul edilmiştir).

BULGULAR VE YORUM

Araştırmada özel gereksinimli bireye sahip ailelerin yaşam doyumu sonuçları ve farklı değişkenlere bağlı olarak yaşam doyumunun farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Söz konusu değişkenler; ailede özel gereksinimli birey sayısı, kişilerin özel gereksinim türü, ailelerin özel gereksinimli bireylere yönelik yaklaşım tarzları ve sosyal ve ekonomik haklara hâkimiyeti ile özel gereksinim türüne bağlı olarak yaşanan çevresel ve toplumsal zorluklar şeklinde yapılandırılmıştır.

1. Özel Gereksinimli Bireye Sahip Ailelerin Yaşam Doyumu Puanları

Özel gereksinimli bireye sahip ailelerin yaşam doyumu puanlarına ilişkin sonuçlar Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1

Katılımcıların Yaşam Doyumu Puanları

	N	Ortalama	Standart Sapma	Değerlendirme
Yaşam Doyumu	250	18,98	7,16	17-18 Aralığının Altına ve Üstüne Göre

Tablo 1’de görüldüğü üzere araştırma grubunun yaşam doyumu ortalaması 18,98 olarak tespit edilmiş olup, ortalama bir sonuca ulaşıldığı görülmektedir. Ölçekten elde edilebilecek en yüksek puan 35 olduğu için 17-18 aralığı ortalamayı işaret etmektedir. Bu sonuç, özel gereksinimli bireye sahip ailelerin ortalamanın üstünde bir yaşam doyumu algısına sahip olduğunu göstermektedir. Bu durum katılımcıların, veri toplama sürecinde de ifade ettiği, olumsuzluklarla baş etmede inançları kullanma ve az ile yetinmeyi davranış halinde getirme özelliğiyle açıklanabilir.

2. Ailede Başka Özel Gereksinimli Bireyin Bulunup Bulunmaması Durumuna Göre Yaşam Doyumu

Özel gereksinimli bireylere sahip ailelerin yaşam doyumu, ailede başka bir özel gereksinimli bireyin varlığına bağlı olarak farklılık göstermekte midir? sorusuna ilişkin sonuçlar Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2***Ailede Başka Özel Gereksinimli Bireyin Varlığı İle Yaşam Doyumu İlişkisi***

	Ailede başka özel gereksinimli birey var mı?	N	Ortalama	Standart Sapma	t	p
Yaşam Doyumu	Var	41	14,80	5,31	-4,217	,000*
	Yok	209	19,79	7,20		

Tablo 2’de görüldüğü üzere yaşam doyumu, ailede başka özel gereksinimli bireyin var olmasına göre değişiklik göstermektedir. Ortalamalara dikkat edildiğinde ailede ikinci bir özel gereksinimli bireyin varlığı, yaşam doyumu puanlarını düşürmektedir. Bu durum ailenin özel gereksinimli bireyin ihtiyaçlarına yönelik çabasının artmasını ve ailenin imkânlarını daha da zorlayabilecek durumlarla karşılaşılmasını beraberinde getireceği için tahmin edilebilir bir durumdur.

3. Sahip Olunan Özel Gereksinim Türüne Göre Yaşam Doyumu

Çalışma grubunu oluşturan ailelerin yaşam doyumu, ailedeki özel gereksinimli bireyin engel durumuna göre farklılık göstermekte midir? sorusuna ilişkin sonuçlar Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3***Özel Gereksinim Türü ile Yaşam Doyumu İlişkisi***

	Özel Gereksinim Türü	N	Ortalama	Standart Sapma	p	FARK
Yaşam Doyumu	Zihinsel	103	17,97	7,59	,019*	İşitme>Zihinsel İşitme>Bedensel İşitme>Birden fazla tanısı olan Özel öğrenme>Zihinsel Özel öğrenme>Birden fazla tanısı olan
	Bedensel	28	18,60	6,56		
	İşitme	22	22,59	6,87		
	Özel öğrenme	37	21,75	6,23		
	Otizm	12	18,50	6,26		
	Diğer	13	18,23	6,91		
	Birden fazla tanısı olan	35	17,48	6,66		

Diğer: Görme Yetersizliği, DEHB, Süreğen Hastalık

Tablo 3’te görüldüğü üzere yaşam doyumu özel gereksinim türüne göre farklılık göstermektedir. Bu fark işitme yetersizliği ile zihinsel yetersizlik, bedensel yetersizlik ve birden fazla alanda yetersizliği olanlar arasında; özel öğrenme güçlüğü ile de zihinsel yetersizlik ve birden fazla alanda yetersizliği olanlar arasında görülmektedir. Diğer bir deyişle ortalamalara da dikkat edildiğinde sahip olunan özel

gereksinim türü yaşam doyumunun seviyesinde belirleyicidir. İştme yetersizliği olan bireylerin yaşam doyumu puanları diğer tüm engel gruplarına göre daha yüksektir. İkinci sırada ise özel öğrenme güçlüğü sorunu yaşayan bireylerin aileleri bulunmaktadır. Yaşam doyumu puanı en düşük aileler ise birden fazla yetersizlik türüne sahip kişilerin oluşturduğu gruptur. Özel gereksinim türleri bağlamında oluşan bu farklılık, bireyin tanısı doğrultusunda farklılaşan bakım, ilgi ve tek başına hayatını idame ettirme gibi aileleri düşündüren konularla ilgili olabilmektedir.

4. Özel Gereksinimli Bireye Ait Sosyal ve Ekonomik Hakları Bilme Durumuna Göre Yaşam Doyumu

Çalışma grubunu oluşturan ailelerin yaşam doyumu, bakımını üstlendikleri özel gereksinimli bireye ait ekonomik ve sosyal hakları bilinmesine göre farklılık göstermekte midir? sorusuna ilişkin sonuçlar Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4

Özel Gereksinimli Bireye Ait Sosyal ve Ekonomik Hakları Bilme İle Yaşam Doyumu İlişkisi

	Özel gereksinimlilerin sahip olduğu hakları biliyor musunuz?	N	Ortalama	Standart Sapma	t	p
Yaşam Doyumu	Evet	122	19,95	7,11	2,125	,035*
	Hayır	128	18,04	7,10		

Tablo 4'te görüldüğü üzere özel gereksinimli ailelerinin yaşam doyumu, engellilere ait sosyal ve ekonomik hakları bilmeye göre anlamlı farklılık göstermektedir. Diğer bir deyişle özel gereksinimli bireylerin sahip olduğu hakları bilen ve takip eden ailelerin, hayatı anlamlandırmada ve olumlu deneyimlemede avantajlı olduğu söylenebilir. Bu durumun ortaya çıkması, engelli haklarını bilmenin ve bu hakların getirdiği kolaylıkları değerlendirmenin yaşamı zenginleştirmede ve karşılaşılan aksaklıkları aşmada destekleyici olmasından kaynaklanabilir. Dikkat çekici diğer bir husus ise özel gereksinimlilerin haklarını bilmedeki dağılımına yöneliktir. Tablo 4'e göre 128 kişi (grubun yaklaşık yarısından fazlası) engelli hakları konusunda yeterli bilgiye sahip değildir.

5. Katılımcıların Sosyo-Ekonomik Durumuna Göre Yaşam Doyumu

Çalışma grubunu oluşturan ailelerin yaşam doyumu sahip oldukları sosyo-ekonomik düzeye göre farklılık göstermekte midir? sorusuna ilişkin sonuçlar iki başlık altında değerlendirilmiştir. İlk adımda gelir elde edilen bir işte çalışma durumu, ikinci adımda ise ekonomik düzeyi tanımlama durumu ele alınmıştır. Sonuçlar Tablo 5/1 ve Tablo 5/2'de sunulmuştur.

Tablo 5/1***Gelir Elde Edilen Bir İşte Çalışma İle Yaşam Doyumu İlişkisi***

	Gelir elde edilen bir işte çalışıyor musunuz?	N	Ortalama	Standart Sapma	t	p
Yaşam Doyumu	Evet	88	21,64	6,56	4,505	,000*
	Hayır	162	17,53	7,07		

Tablo 5/1’de görüldüğü üzere özel gereksinimli ailelerinin yaşam doyumu, gelir elde edilen bir işi olup olmamasına göre anlamlı farklılık göstermektedir. Bu fark herhangi bir işi olan ve gelir elde eden aileler lehinedir. Bu durum tüm toplum için genellenebilecek bir sonuçtur. Geliri olan ve ihtiyaçlarını karşılayabilen insanların yaşam doyumlarının yüksek olması beklenmektedir.

Tablo 5/2***Ekonomik Seviye İle Yaşam Doyumu İlişkisi***

	Ekonomik Düzey	N	Ortalama	Standart Sapma	p	FARK
Yaşam Doyumu	Kötü	64	14,71	6,31	,000*	İyi ve üstü>Kötü
	Orta	156	19,52	6,65		İyi ve üstü>Orta
	İyi ve üstü	30	25,23	5,92		Orta>Kötü

Tablo 5/2’de görüldüğü üzere özel gereksinimli bireye sahip ailelerin yaşam doyumu, ekonomik düzeylerine göre anlamlı farklılık göstermektedir. Ekonomik durumunu iyi ve üstünde olarak tanımlayanların, orta ve kötü tanımlayanlara göre; orta düzeyde tanımlayanların ise kötü olarak tanımlayanlara göre yaşam doyumu daha yüksektir. Ailelerin ekonomik seviyesi arttıkça yaşam doyumu da artmaktadır. Bir önceki başlıkta yapılan değerlendirme bu başlık için de geçerlidir. Maddi anlamda yaşanan rahatlık yaşam doyumunu doğrudan etkileyebilmektedir.

6. Özel Gereksinimli Birey ve Ailelerinin Zamanı Değerlendirme Durumlarına Göre Yaşam Doyumu

Çalışma grubunu oluşturan ailelerin yaşam doyumu, özel gereksinimli bireyle nasıl vakit geçirdiklerine göre farklılık göstermekte midir? sorusuna ilişkin sonuçlar iki başlık altında değerlendirilmiştir. İlk adımda birlikte sosyal aktivitelere katılma durumu, ikinci adımda ise boş zamanları değerlendirme durumu ele alınmıştır. Sonuçlar Tablo 6/1 ve Tablo 6/2’de sunulmuştur.

Tablo 6/1***Sosyal Aktivitelere Katılma Durumu İle Yaşam Doyumu İlişkisi***

	Özel gereksinimli yakınınızla sosyal aktivitelere katılırmısınız?	N	Ortalama	Standart Sapma	p	FARK
Yaşam Doyumu	Her zaman	63	21,71	7,05	,000*	Her zaman>Çok az
	Ara sıra	108	19,66	6,79		Her zaman>Hiç
	Çok az	34	17,47	6,14		Ara sıra>Hiç
	Hiç	45	14,64	6,83		

Tablo 6/1’de görüldüğü üzere ailelerin yaşam doyumu, özel gereksinimli bireyle geçirilen zamanın kalitesine bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Yakını olan özel gereksinimli bireyle sosyal aktivitelere daha fazla katılan ailelerin, yaşam doyumu daha yüksektir. Sosyal aktivitelere katılım durumu düştükçe yaşam doyumu da düşmektedir. Ortalamalarda da gözlenen bu durumun nedeni, birlikte geçirilen zamanının niteliğine bağlı olarak gelişebilir. Etkinliklere katılan, aktif olan ve hayatını yaşamaya gayret eden bireyler yaşamdan daha fazla keyif alabilen kişilerdir.

Tablo 6/2***Boş Zamanları Değerlendirme Durumu İle Yaşam Doyumu İlişkisi***

	Özel gereksinimli yakınınızın boş zamanlarını değerlendirmesine destek olmusunuz?	N	Ortalama	Standart Sapma	p	FARK
Yaşam Doyumu	Her zaman	120	20,14	6,87	,002*	Her zaman>Hiç
	Ara sıra	85	18,71	7,21		Ara sıra>Hiç
	Çok az	30	18,16	6,99		
	Hiç	15	12,80	6,55		

Tablo 6/2’de görüldüğü üzere özel gereksinimli bireye boş zamanlarını değerlendirmede destek vermek, aile içinde yaşam doyumunun artmasını sağlayıcı bir işlev görmektedir. Özel gereksinimli bireyin boş zamanlarını nitelikli değerlendirmesine katkı sunan ailelerin hep birlikte tümünden bir doyum durumu yaşayabilecekleri söylenebilir. Ailece etkinliklere katılma, birlikte kaliteli zaman geçirme yaşamdan alınan hazzı artırabilmektedir.

7. Özel Gereksinimli Bireyin Yaşadığı Çevresel ve Toplumsal Zorluklara Göre Yaşam Doyumu

Çalışma grubunu oluşturan ailelerin yaşam doyumu, özel gereksinimli bireyin karşılaştığı toplumsal ya da çevresel zorluklara göre farklılık göstermekte midir? sorusuna ilişkin sonuçlar Tablo 7’de sunulmuştur.

Tablo 7

Özel Gereksinime Bağlı Olarak Karşılaşılan Zorluklar İle Yaşam Doyumu İlişkisi

	Özel gereksinimli yakınınızın karşılaştığı çevresel ve toplumsal zorluklar	N	Ortalama	Standart Sapma	p	FARK
Yaşam Doyumu	Acıma	12	16,33	3,86	,017*	Çevreye erişim>Acıma
	Dışlama	35	17,25	6,34		Çevreye erişim>Dışlama
	Alay etme	22	17,45	6,87		Hiçbiri >Dışlama
	Çevreye erişim zorluğu	18	21,55	7,84		
	Hiçbir zorluk yaşamıyorum	110	20,40	7,47		
	Birden fazla zorluk yaşıyorum	53	17,50	6,81		

Tablo 7’de görüldüğü üzere özel gereksinimli bireyin karşılaştığı toplumsal ve çevresel zorluklar, ailelerinin yaşam doyumunda etkilidir. Özellikle çevreye erişimde zorluklar yaşayan bireylerin acıma ve dışlama ile karşılaşan bireylere kıyasla yaşam doyumu daha yüksektir. Aynı şekilde hiçbir zorlukla karşılaşmadığını ifade eden bireylerin yaşam doyum düzeyi, dışlama davranışına maruz kalan bireylere oranla daha yüksektir. Ortalamalara da bakıldığında görüldüğü gibi yaşam doyumunu düşüren durumlar acıma, dışlama, alay etme ve bunlardan birkaçının birlikte görüldüğü olumsuz davranışlardır. Yaşam doyumunu daha az sınırlandıran etmenler ise çevreye erişim zorluğu (bedensel yetersizlik) ile tahmin edildiği üzere hiçbir zorlukla karşılaşmama (110 aile) durumudur.

8. Özel Gereksinimli Bireyin Geleceğine Dair Hissedilen Endişe Durumuna Göre Yaşam Doyumu

Çalışma grubunu oluşturan ailelerin yaşam doyumu, özel gereksinimli bireyin geleceğine dair hissedilen endişeye göre farklılık göstermekte midir? sorusuna ilişkin sonuçlar Tablo 8’de sunulmuştur.

Tablo 8**Özel Gereksinimli Bireyin Geleceğine Dair Hissedilen Endişe Durumu İle Yaşam Doyumu İlişkisi**

	Özel gereksinimli yakınınızın geleceğine dair endişe duyuyor musunuz?	N	Ortalama	Standart Sapma	t	p
Yaşam Doyumu	Evet	192	18,34	6,78	-2,563	,011*
	Hayır	58	21,06	8,00		

Tablo 8’de görüldüğü üzere özel gereksinimli bireyin geleceğine dair endişe taşıyan ailelerin yaşam doyumu düşük çıkmaktadır. Yani, hissedilen endişe yaşam doyumu ile ters orantılı bir şekilde değişim göstermektedir. Bu durumun ortaya çıkışında; yaşanan olumsuz duygulanım, karamsarlık ya da kaygının yaşam doyumu gibi olumlu yaşantılar bütününe olumsuz etkilemesi bulunmaktadır.

9. Özel Gereksinimli Bireyin Sosyal Hayata Adapte Olma Durumuna Göre Yaşam Doyumu

Çalışma grubunu oluşturan ailelerin yaşam doyumu, özel gereksinimli bireyin sosyal hayata adapte olma durumuna göre farklılık göstermekte midir? sorusuna ilişkin sonuçlar Tablo 9’da sunulmuştur.

Tablo 9**Özel Gereksinimli Bireyin Sosyal Hayata Adaptasyon Durumu İle Yaşam Doyumu İlişkisi**

	Özel gereksinimli yakınınızın sosyal hayata adapte olmada sorun yaşıyor mu?	N	Ortalama	Standart Sapma	t	p
Yaşam Doyumu	Evet	131	17,92	7,01	-2,472	,014*
	Hayır	119	20,14	7,17		

Tablo 9’da görüldüğü üzere sosyal hayata adaptasyon, yaşam doyumu üzerinde belirleyicidir. Sosyal hayata adapte olmada sorun yaşayan özel gereksinimli bireylerin varlığı, ailelerinin yaşam doyumunu olumsuz etkilemektedir. Özel gereksinimli bireyin dışarıya çıkmada, toplumsallaşmada ve birey olarak kendisini ortaya koymada sorun yaşaması, ailelerinin iyi oluşunu ve olumlu duygulanımını düşürebilmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Kurumumuz tarafından yapılan araştırma neticesinde, özel gereksinimli bireye sahip ailelerinin yaşam doyumlarını etkileyen farklı değişkenler incelenmiştir. Ulaşılan sonuçlar doğrultusunda;

- ✓ Öncelikle özel gereksinimli birey kavramının toplumumuza iyi anlatılması ve bu konuda farkındalık artırıcı faaliyetlerin yürütülmesi gerekmektedir.
- ✓ Özel gereksinimli bireye sahip ailelerin özel eğitim sürecine etkin katılımı zorunludur. Bu kapsamda haklarını bilen ve takip eden yaklaşımın yanında, sorumluluklarını da yerine getiren bir yaklaşım tarzı gereklidir. Bu konuda velilerin gerek RAM, gerek okullar ve gerekse diğer kurumlar (Aile, Çalışma ve Sosyal Güvenlik İl Müdürlüğü, Sağlık İl Müdürlüğü, Hastaneler gibi) tarafından bilgilendirilmesi sürecin gelişimi açısından faydalı olacaktır.
- ✓ Okullardan Ram'lara yapılan yönlendirmelerle ilgili okul idarelerine müşavirlik hizmeti verilmeli; özel eğitime ihtiyacı olan öğrencilerin tespiti ve takibiyle ilgili sınıf öğretmenleri bilgilendirilmelidir. Bunun yanında eğitsel değerlendirme isteği öncesindeki süreçte, reddedici ya da çocuğun durumunu kabullenemeyen velilerimize destek vermek önemlidir.
- ✓ Özel gereksinimli bireyin velilerine çeşitli konularda (özel gereksinim türü, tanılama, bireyin sosyal ve ekonomik hakları, bireye yönelik yaklaşım tarzları vs.) eğitimler verilmesi gerekli görülmektedir. Bu konuda kurumumuz gerekli adımları atmış olup, Özel Eğitim Bölümüne gelen tüm velilerimizle, Rehberlik Hizmetleri Bölümü tarafından bilgilendirmeyi de içeren bireysel görüşmeler yapılmaktadır.
- ✓ Okullarda kurulması gereken BEP Geliştirme Birimi ile BEP hazırlama, uygulama ve değerlendirme süreçleri konusunda tüm öğretmenlerimize hizmet içi eğitimler düzenlenmeli, özel eğitim hizmetlerinin işlevsel olarak devamlılığı konusunda sürekli işbirliği yapılmalıdır. Okulda sunulan özel eğitim hizmetlerinin içeriği ve ailelerin bu sürece katılımı konusunda velilerimizin okullar tarafından bilgilendirilmesi önemli görülmektedir.
- ✓ Okul öncesi ve ilkokul kademesinden itibaren farklılıkların değerli olduğu algısından hareketle tüm öğrencilere, özel gereksinimli bireylere saygı, hoşgörü ve koşulsuz

kabul konularında bilgi verilmesi ve bu bilgilerin tutum haline dönüştürülebilmesi için etkinlikler yapılması faydalı olacaktır.

- ✓ Yapılan araştırma neticesinde sosyal aktivitelere katılım ve boş zamanların etkin kullanımı yaşam doyumu üzerinde belirleyicidir. Bu konuda velilerimizin özel gereksinimli bireyin farklı alanlarda etkinliklere katılımını sağlamasına yardımcı olması gerekmektedir. Yeni hobi ve uğraş alanlarının tespiti, özel gereksinimli bireylerin toplumsallaşması için önemli fırsatlardır. Ailelerin bu durumu değerlendirmesi gerekmektedir.
- ✓ Özel gereksinimli bireylerin sosyal hayata adaptasyonu herkesin işbirliği ile daha kolay olabilmektedir. Bu nedenle toplumsal bakış açımızı sorgulamamız gerekmektedir.
- ✓ Aileler, özel gereksinimli bireyin boş zamanlarını yapılandırmada etkin rehberlik görevinde bulunmalı, farklı etkilere katılımı için destekleyici olmalı ve hatta faaliyetlere birlikte katılım gösterebilmelidir.
- ✓ Tüm kurum ve kuruluşların fiziksel alt yapılarını engel durumlarını gözeterek yapılandırması veya yenilemesi gerekmektedir. Bununla birlikte belediyelerin herhangi şikâyet beklemeksizin yol ya da sosyal donatı alanlarıyla ilgili iyileştirmeleri yapması önemli görülmektedir.
- ✓ Dikkat çekici diğer bir husus ise özel yetenekli bireylerle ilgili ortaya çıkmaktadır. Son dönemde Bilsem sayılarının artışı ve bu öğrencilere dönük eğitim hizmetlerinin geliştirilmesi, aileler nezdinde oluşan karmaşayı farklı bir boyuta taşımıştır. Yetenek üzerinden rekabetçi ve zorlayıcı bir tutum geliştiren bazı ailelerin bakış açılarını değiştirmesi gerekmektedir.
- ✓ Toplumun tüm paydaşları olarak insanların özel gereksinimli bireylere yaklaşımla ilgili kendilerini değerlendirmesi ve denetlemesi gerekliliktir. Olumsuz iletişim örüntülerinin kullanımı ve saygı sınırını aşan yaklaşımlar sergilenmesi, özel gereksinimli kişiyi ve ailesini olumsuz etkilemektedir.

KAYNAKLAR

- Demirbilek, M. (2013). Zihinsel engelli bireylerin ve ailelerinin gereksinimleri. *Turkish Journal Of Family Medicine And Primary Care (TJFMPC)*, 7 (3). 58-64.
- Dağlı, A. ve Baysal B. (2016). Yaşam doyumunu ölçęinin Türkçe'ye uyarlanması: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 15 (59). 1250-1262.
- Kring, A. M., Johnson, S. L., Davison, G. ve Neale, J. (2015). *Anormal Psikolojisi-Psikopatoloji DSM-V*. (Muzaffer ř. Çev.). Nobel Yayınları: Ankara.
- MEB, Eđitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı-EARGED. (2010). *Özel eğitim okullarında özel eğitim hizmetleri uygulamalarının değerlendirilmesi (Görme, işitme, ortopedik ve eğitilebilir zihinsel engelliler ilköğretim okulları örneği)*. Ankara.
- MEB, Mesleki Eğitim ve Öğretim Sistemini Güçlendirme Projesi- MEGEP. (2014). *Çocuk Gelişimi ve Eđitimi, Özel Eğitim*. Ankara.
- MEB, Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği. (7 Temmuz 2018 Cumartesi). <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/07/20180707-8.htm> adresinden 29.03.2019 tarihinde eriřilmiřtir.
- Yetim, Ü. (1993). Life satisfaction: A study based on the organization of personal projects. *Social Indicators Research*, 29, 277-289.